

ERVARINGEN MET KUSTBROEDVOGELS EN -RESERVATEN OP NEDERLANDSE STRANDEN

Ralf Joosse

Vogelbescherming Nederland, Delta / West Brabant
Postbus 334, NL-4460 AS GOES, Nederland
E-mail: rjoossevbn@zeelandnet.nl

Inleiding

De Nederlandse kust is in het broedseizoen ondenkbaar zonder kustbroedvogels. Onder kustbroedvogels worden verstaan: strandplevier, bontbekplevier, kluut, sterns (4 soorten, namelijk: grote stern, visdief, Noordse stern en dwergstern) en meeuwen (7 soorten: grote en kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw, stormmeeuw, zwartkopmeeuw, kokmeeuw en dwergmeeuw). Kustbroedvogels verlevendigen onze kusten. Met uitzondering van de meeuwen gaat het echter met deze vogels helemaal niet goed; op de meeuwen na staan ze allemaal op de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland. Met de wetenschap dat Nederland ook op internationale schaal van groot belang is voor kustbroedvogels, is het van essentieel belang om extra aandacht aan deze groep vogels te besteden voordat het te laat is. De oorzaken van achteruitgang zijn echter nogal divers. Dat betekent dat de oplossing om de achteruitgang te doen stoppen ook niet eenvoudig is.

De kust getemd

Kustbroedvogels, de naam voor deze groep spreekt voor zich; het zijn vogels die zich vooral thuisvoelen in de kustgebieden. In schaars tot niet begroeide gebieden, zoals schelpenstranden, duinen, kwelders en schorren, vinden ze hun ideale broedplaatsen. Dit zijn over het algemeen hoogdynamische biotopen, ontstaan en in stand gehouden door zaken als getij, zout water en wind. De kustbroedvogels zijn echte pioniers en hebben juist deze dynamiek nodig, want zonder dynamiek zijn er ook geen geschikte broedplaatsen. De dynamiek die zo belangrijk is voor de instandhouding van de broedbiotopen heeft de mens er op belangrijke plaatsen uitgehaald. Vooral in het Wadden- en Deltagebied zijn er door de aanleg van dijken en dammen grote oppervlakten broedbiotoop verdwenen. Door de Deltawerken werden zeearmen afgesloten en verloren zo hun dynamische karakter. Hierdoor werd de successie van de vegetatie enorm versneld, waardoor ze hun functie als broedgebied voor kustbroedvogels snel verloren. Met name in het Deltagebied is dit een heel belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de kustbroedvogelpopulaties.

De kust naar de knoppen

In de vorige eeuw zijn verschillende kustgebieden opgeofferd aan de economische vooruitgang. Verschillende van die gebieden waren voor kustbroedvogels van groot belang. Het legendarische vogelgebied De Beer werd opgeofferd voor de aanleg van de Maasvlakte, de Kaloot verdween in ruil voor het Sloegebied en ook de Braakman bij Terneuzen moest wijken voor de industrie. Kleinschaliger vernietiging van geschikte broedgebieden werd veroorzaakt door onder andere de dijkversterkingen, waardoor strandjes, fraaie inlagen en karrevelden verdwenen of aanzienlijk kleiner werden.

De kust verstoord

Sinds de laatste decennia van de vorige eeuw is de recreatiedruk op de stranden enorm toegenomen. Vrijwel ieder overgebleven strandje wordt in de zomer tegenwoordig door mensen bezet. Daardoor is een groot en belangrijk areaal broedgebied voor kustbroedvogels veel minder aantrekkelijk of zelfs totaal ongeschikt geworden. Strandgangers, zeker vergezeld door honden, vormen een dermate grote bron van verstoring dat vestiging van kustbroedvogels vaak al geheel niet plaatsvindt. Komen er wel vogels tot broeden, dan is het broedsucces vaak vrijwel nihil, omdat legsels alsnog worden vertrapt of verstoord. Ook trekken mensen door het achterlaten van afval predatoren aan, die vervolgens ook een eventueel aanwezige kolonie kustbroedvogels kunnen prederen.

Wat rest...

Veel plaats op hun natuurlijke broedbiotoop krijgen de kustbroedvogels dus niet van ons. We hebben ze teruggedrongen tot enkele plaatsen langs de kust. Verreweg de belangrijkste gebieden voor sterns in Nederland zijn eilanden als Griend, de Hompelvoet en de Hooge Platen. Daarnaast zijn ook de inlagen en karrevelden achter de primaire zeedijken van belang. In sommige inlagen zijn zelfs speciale eilandjes voor kustbroedvogels aangelegd. Want zowel bij overheden als natuurorganisaties is het wel duidelijk: de kustbroedvogels hebben onze hulp hard nodig. In zowel rijks- als provinciale nota's soortenbeleid komt deze groep vogels aan bod als het gaat om maatregelen die kunnen worden genomen om de populatie in stand te houden of te verbeteren. De vraag die bij natuurbeschermers dan al snel rijst is of je de natuurlijke processen hun gang moeten laten gaan of dat je op kunstmatige wijze de populaties in stand moet houden middels specifieke soortgerichte maatregelen. In een natuurlijke situatie zou er nog voldoende ruimte zijn voor kustbroedvogels, maar door bovenbeschreven menselijk handelen is die ruimte zeer beperkt geworden. Feit is dat het terugdraaien van de situatie soms niet meer mogelijk is of anders een zaak is van de lange adem en dito termijn. Zo zijn er in het Deltagebied nu studies gaande waarin wordt onderzocht in hoeverre het mogelijk is om weer meer dynamiek in het gebied terug te krijgen door dammen open te zetten en gecompartmenteerde Deltawateren weer met elkaar te verbinden. Concrete plannen zijn er nu voor de Haringvlietluizen, die in 2005 op een kier moeten.

Ongetwijfeld zullen dit soort maatregelen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een duurzame populatie kustbroedvogels, maar er is nog een lange weg te gaan. Tot die tijd is het ons inziens gerechtvaardigd om op een kunstmatiger wijze de populaties te behouden. Dit kan bijvoorbeeld middels het aanleggen van speciale eilandjes, die bijvoorbeeld door visdieven veelvuldig worden gebruikt en dus erg succesvol zijn. Niet alle soorten kustbroedvogels zijn echter zo makkelijk over te halen om massaal op een door de mens gemaakte plek te gaan broeden. Voorbeelden hiervan zijn dwergsterns en plevieren. Die stellen blijkbaar zulke eisen aan hun biotoop, dat dat voor ons moeilijk namaakbaar is. Ze prefereren dergelijke dynamische broedgebieden dat vrijwel alleen stranden en dergelijke nog overblijven. Maar op welke stranden kunnen ze dan nog terecht?

De strandreservaten

De Nederlandse kust telt vele kilometers strand. Het merendeel van die stranden zijn echter voor kustbroedvogels niet geschikt als broedplaats. Dit heeft onder andere te maken met de ligging van de stranden ten opzichte van foerageergebieden. Dit gegeven betekent dat er maar relatief weinig geschikte stranden overblijven die wel aan alle criteria voldoen. Sterns en plevieren zijn prima in staat om juist die gebieden te vinden. Wat de vogels echter niet weten is dat de plaats die ze als broedplaats hebben uitgekozen vrijwel altijd ook bij recreanten zeer in trek is als plaats om op mooie dagen in de zon te liggen. Vaak is in het begin van de vestigingsperiode en broedtijd van de vogels daar nog niets van te merken, zodat de vogels gewoon aan hun legsels beginnen. Het gevolg is vrijwel altijd dat die legsels bij de eerste echt zomerse dagen door veelal nietsvermoedende recreanten worden verstoord. Vaak proberen de vogels nog wel elders een vervolglegsel, maar ook daar komt dan veelal niets meer van terecht. Immers, hoe verder de zomer vordert, hoe drukker het op de stranden wordt.

Om de door de kustbroedvogels zelf uitgekozen en dus de van nature geschikte broedlocaties tegen verstoring door recreanten te beschermen is er eigenlijk maar één manier mogelijk, namelijk voorkomen dat de mensen er kunnen komen, oftewel, het creëren van strandreservaten. Dit blijkt in de praktijk echter niet zo eenvoudig te zijn. Er is soms veel overleg met lokale overheden, waterschappen en recreatieondernemers noodzakelijk om een dergelijk reservaat te realiseren. En soms lukt het helemaal niet. In Zeeuws-Vlaanderen bijvoorbeeld ligt een prachtig gebied dat al jaren door dwergsterns en plevieren wordt bezocht, maar omdat het op de doorgaande route van recreanten ligt naar het echte strand en de zee, komt er van broedpogingen niets terecht. De gemeente waarin dit gebied ligt weigert echter mee te werken aan de realisatie van een strandreservaat, omdat dit een te grote belemmering voor de recreanten zou zijn.

Langs de Nederlandse kust zijn er op verschillende plaatsen wel enkele strandreservaten gerealiseerd, waar inmiddels meerdere jaren ervaring mee is opgedaan. De methodieken van afzetten van en de behaalde resultaten op de verschillende strandreservaten verschillen echter behoorlijk. Aan de hand van onderstaande voorbeelden wordt dat hopelijk duidelijk.

Enkele Nederlandse voorbeelden

Het schor van Kats

Het schor van Kats is gelegen aan de Oosterschelde, aan de oostkant van het eiland Noord-Beveland. Het is een sterk eroderend, spaarzaam begroeid en schelpenrijk schor van enige meters breed en ongeveer vijfhonderd meter lang. Dit vormt een relatief belangrijk broedbiotoop voor met name bontbekplevieren. In 2001 deden minstens 4 paar bontbekplevieren hier een poging tot broeden. Ondanks het feit dat op het schor nabij de dijkovergangen borden zijn geplaatst met het opschrift "niet betreden, kwetsbaar gebied", wordt het gebied toch met regelmaat door recreanten betreden, waardoor verstoring optreedt. Het grootste probleem wordt in dit geval echter niet door mensen, maar door schapen veroorzaakt. De schapen betraden het schor op grote schaal en vertraptten de nesten. Het broedresultaat was daardoor jaar op jaar nihil. Voor het eerst is dit jaar het broedgebied speciaal voor bontbekplevieren afgezet, zodat schapen de nesten niet meer kunnen vertrappen. Bijkomend pluspunt is dat ook mensen dit gebied niet meer zo snel zullen betreden. De resultaten van deze maatregel zijn echter nog niet bekend, maar de verwachtingen zijn positief.

Neeltje Jans

Op Neeltje Jans, het voormalige werkeiland voor de aanleg van de Stormvloedkering in de Oosterschelde, zijn ook pogingen ondernomen om kustbroedvogels een kans te geven. In 1996 en 1997 heeft Vogelbescherming Nederland (VBN) speciale aandacht geschonken aan de op het eiland broedende dwergsterns (resp. 109 en 52 nesten). De kolonie stond fors onder druk door recreatie, maar vooral ook door predatie. In 1997 is gepoogd om met nestbeschermers de legsels te behoeden voor predatie, maar dit bleek niet succesvol. Conclusies waren dat deze zeer kunstmatige vorm van bescherming op lange termijn geen oplossing is en dat de predatiedruk door ratten en meeuwen op de dwergsterns van Neeltje Jans zo groot was dat het onvermijdelijk leek om deze plek als broedplaats voor dwergsterns op te geven. Toch worden er nog steeds verschillende terreintjes op het eiland middels bebording afgezet voor recreanten. Met name voor plevieren en in potentie toch ook voor dwergsterns blijven deze gebieden belangrijk. Predatie en aanhoudende verstoring door mensen blijven echter de hoofdoorzaken voor een laag broedsucces. Het ligt in de planning om in 2003 een havenarm van het eiland te isoleren en te verlagen. Het eiland dat zo ontstaat is vooral bestemd als broedgebied voor sterns. Voor plevieren blijven de andere terreinen op Neeltje Jans van belang. Het geheel opgeven van het eiland voor kwetsbare kustbroedvogels lijkt dan ook niet verstandig.

De Banjaard

In 1998 vestigden zich spontaan voor het eerst sinds decennia twee tot drie paartjes dwergstern op De Banjaard. Dit is een duin- en strandgebied op het eiland Noord-Beveland, tegen de Veerse Dam aan. Dit gebied is enorm in trek bij badgasten. Ondanks alle drukte is het de sterns toen toch gelukt om enkele jongen groot te brengen.

In 1999 werd ik krap drie dagen voor Hemelvaartsdag door een medewerker van het RIKZ op de hoogte gebracht van het feit dat er weer dwergsterns vestigingsgedrag vertoonden op De Banjaard (in een Hemelvaartweekend kan het op het strand met mooi weer al zeer druk zijn). Met een boswachter van Staatsbosbeheer (SBB) werd zo snel mogelijk ter plaatse de situatie bekeken. Vervolgens werd met de gemeente Noord-Beveland (die het strand van SBB in gebruik heeft) een afspraak gemaakt om de voorgenomen plannen te bespreken. Aan het begin van de middag gaf de gemeente groen licht voor het afzetten van het betreffende stuk strand. Ook de eigenaar van het nabijgelegen strandpaviljoen, die het strand weer van de gemeente heeft gepacht, ging akkoord en beloofde zelfs een extra oogje in het zeil te houden. Er moest echter nog heel wat werk worden verzet om de afzetting tijdig gerealiseerd te krijgen. Voor de effectiviteit moest ook een nauwelijks gebruikte duinovergang worden afgesloten, aangezien die midden in het strandreservaat uitkwam. Gelukkig werd Rijkswaterstaat dienstkring Deltakust al snel bereid gevonden dit tijdig te realiseren. Besloten werd om het sterngebied te markeren middels palen met tekstborden. Rijkswaterstaat dienstkring Deltakust bood de helpende hand. Zij stelde palen, borden en menskracht ter beschikking. Zodoende werd op één dag het hele gebied gemarkeerd. Het besloeg een stuk strand van ongeveer 250 bij 50 meter. Afsproken was met de eigenaar van het strandpaviljoen dat de markering tijdelijk zou zijn en direct na het broedseizoen weer zou worden weggehaald. Middels een bericht in de plaatselijke krant werden de bewoners van Noord-Beveland op de hoogte gebracht van het strandreservaat en speciaal door VBN ontwikkelde Nederlands- en Duitstalige folders werden bij campings en het strandpaviljoen voor de recreanten neergelegd. Voorlichting bleek hier en ook elders van groot belang voor het draagvlak. Als mensen niet weten waarom ze een gebied niet mogen betreden, ontstaat er al snel onbegrip.

Ondanks de tijdelijke markering, de voorlichting en het toezicht op het gebied door verschillende organisaties en vrijwilligers, werd het gebied in de broedtijd toch nog met enige regelmaat door recreanten verstoord. Dit heeft het broedsucces van de naar schatting 30 paar dwergsterns en andere kustbroedvogels zeker geen goed gedaan. Bovendien vestigden zich na de afzetting van het gebied verschillende dwergsterns op de grens of zelfs buiten de afzetting, wat natuurlijk ook niet zo slim is. Het is niet uit te sluiten dat als gevolg van die menselijke verstoring zwarte kraaien zijn geattendeerd op de aanwezigheid van de kolonie. Uiteindelijk zijn helaas alle nesten van de dwergsterns binnen één etmaal gepredeerd. Dit betekent echter niet dat het afzetten van het strand voor niets is geweest. Verschillende paren bontbekplevier en minimaal één paar strandplevier hebben succesvol op het afgezette strandje gebroed. Bovendien is de gezamenlijke actie lokaal erg positief ontvangen.

In 2000 is, nu enkele weken voor de vestigingsperiode, een iets kleiner stuk strand op dezelfde locatie afgezet. Tevens hebben we toen het sluffertje achter de duintjes afgezet, omdat anders het afgezette stuk strand vanaf die kant te makkelijk voor mensen bereikbaar zou zijn. De afzetting bestond uit waarschuwborden die VBN speciaal voor dit soort situaties heeft ontwikkeld, in combinatie met een afrastering. Deze publieksvriendelijke afzetting bestond uit lage palen (ongeveer 50 cm hoog) met daarover een gladde draad gespannen. Tot ieders verbazing vestigden de dwergsterns zich dat

voorjaar niet op het strand, maar in de sluffer. Dit schelpenrijke en schaarsbegroeide strand was blijkbaar ook erg geschikt. Op zich was dit een hele positieve ontwikkeling, aangezien de oorspronkelijke plek ondanks de afzetting toch nog regelmatig door mensen werd gebruikt. Sommigen zagen hierin de ideale plek om er te vliegeren, voetballen of de hond uit te laten, want het was er zo lekker rustig! Dat zou sowieso dus niets zijn geworden voor die dwergsterns. Toch zaten de sterns in de sluffer ook niet veilig genoeg. Sommige vogels hadden zo dicht bij de afzetting hun nest gemaakt, dat ze regelmatig van het nest afmoesten wegens menselijke verstoring. De afzetting verplaatsen was geen optie, omdat dit nog meer verstoring met zich zou meebrengen. Het broedseizoen voor de circa 15 paar dwergsterns verliep niet zo best. Zeker de helft moest een nieuwe broedpoging ondernemen, nadat een hevige storm met bijkomende zandverstuiving de kolonie had geteisterd. Op een dag dat sommige dwergsterns al kleine jongen hadden sloeg het noodlot helemaal toe. Net als het jaar ervoor waren binnen enkele dagen zowel de jongen als de eieren verdwenen. Verse afdrucken van mensenvoeten en hondenpoten waren in ieder geval een teken dat sommige mensen zich niet veel van het strandreservaat aantrokken. Medewerkers van het RIKZ hebben daarna onderzoek gedaan naar welke dieren er hoogstwaarschijnlijk verantwoordelijk waren voor de predatie. Dit werd gedaan door kwarteleieren en een ei van klei in een "nest" te leggen. Uit de afdruk die in het klei-ei werd gevonden, kon worden geconcludeerd dat dat het werk van zwarte kraaien was. Kraaiachtigen broeden vlakbij het strand, aangezien na de afsluiting van het Veerse Meer er vlak achter de Veerse Dam een bos is aangeplant. Dit verhoogt de kans op predatie in hoge mate, zeker als kraaiachtigen door mensen attent worden gemaakt op de kolonie. Ze vliegen toch al regelmatig over het strand, omdat ze afkomen op datgene wat de badgasten aan etensresten achterlaten, hetgeen de kans dat ze de kolonie ontdekken ook vergroot.

Gezien de ervaring van het jaar ervoor, besloten we om in 2001 het strand niet, maar de sluffer wel geheel af te sluiten voor mensen. Om betreding zo klein mogelijk te maken werd nu gekozen voor de publieksvriendelijke borden van VBN, maar nu in combinatie met een ca. 1,20 meter hoge afrastering van prikkeldraad. Dit hield de mensen goed uit het gebied, maar dit keer hadden de dwergsterns toch weer gekozen om aan de zeezijde van de duintjes te gaan broeden. Daar kwam dus door verstoring niets van terecht. In de sluffer hebben wel scholeksters en bontbekplevieren gebroed.

Op De Banjaard spelen dus verschillende problemen, waarvan verstoring door mensen wel de belangrijkste is. Predatie door kraaiachtigen zorgt weliswaar voor het verdwijnen van de legsels, maar het is zeer wel denkbaar dat mensen de predatoren op het dwergsternenspoor hebben gezet. Het volledig bannen van mensen uit het gebied kan dus wel degelijk zinvol zijn. Kraaiachtigen zijn echter slimme dieren en weten nu dus dat er in een bepaalde tijd van het jaar daar extra voedsel te halen valt. Ook dit jaar is de sluffer weer afgezet en zijn er weer dwergsterns ter plaatse gesignaleerd. Het is aan de sterntjes om nu eens te laten zien dat dit reservaat bestaansrecht heeft! Bontbekplevieren doen dit al meerdere jaren.

Het Waddengebied

Net als het Deltagebied, is het Waddengebied van groot belang voor kustbroedvogels en net als in de Delta speelt ook hier het probleem van verstoring van broedgebieden door mensen. Om kustbroedvogels in de bewoonde wereld toch een kans te geven, worden hier ook initiatieven ontplooid om dat te verwezenlijken. Enkele voorbeelden.

De havenpier van Delfzijl wordt al diverse jaren (min of meer) afgezet met borden van VBN. Hier hebben enkele jaren achtereenvolgend dwergsterns gebroed, maar in sommige jaren ook aanzienlijke aantallen visdieven en bontbekplevieren. Er is in de loop der jaren ook aardig wat lokale publiciteit over geweest en ook in lokale personeelsblaadjes. Tevens zijn de folders van VBN hier regelmatig gebruikt. Maar al langer (ca. 15 jaar) heeft een plaatselijke vogelaar hier (zelfgemaakte) borden neergezet om recreanten voor kustbroedvogels te waarschuwen. In al die jaren is moeizaam overleg gevoerd met het Havenschap (nu Groningen Seaports) om de pier (hun eigendom) tijdens het broedseizoen goed af te sluiten. Het Havenschap zegt voortdurend toe dit te doen, maar de praktijk wijst altijd weer anders uit. Er staan borden met verboden toegang, maar daar trekt niemand zich wat van aan, er wordt een naar zeggen deugdelijk hek geplaatst wat niet deugdelijk blijkt te zijn of waar men eenvoudig langs kan komen e.d. Al met al werkt de afzetting hier dus met wisselend succes. Wel is hier vorig jaar op initiatief van SOVON, de Waddenvereniging en Avifauna een mooi informatiepaneel geplaatst. In de voorlichtings sfeer zijn er in de loop der jaren ook VBN-folders verspreid aan de drie boten van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, die op de Waddenzee varen en toezicht houden op de Natuurbeschermingswet in de Waddenzee. De folders worden dan bijvoorbeeld uitgedeeld als ze charterschepen bezoeken.

Vorig jaar hadden zich plotseling dwergsterns op Vlieland gevestigd. Dit was op de westpunt van de Vliehors. De regioconsulent van VBN heeft ervoor gezorgd dat hier toen enkele van de VBN-borden heengingen en een lokale vogelaar heeft ook nog eigen borden gemaakt. Deze bestonden uit geplastificeerde A4-papieren met tekening en opschrift om mensen buiten het gebied te houden. Deze werden vervolgens op net zo grote plankjes geniet en op palen bevestigd. De locatie is mede afgezet met palen en deze borden. De Vliehors is geen natuurgebied, maar oefenterrein van Defensie. In het weekend is het vrij toegankelijk voor publiek. De locatie ligt bovendien naast de aanlegplaats van de recreatieve veerdienst Texel-Vlieland; dus extra kwetsbaar. De afzetting heeft hier goed gewerkt en zal worden gecontinueerd. Staatsbosbeheer gebruikt op Terschelling en Vlieland voor eigen gebieden al enige jaren tijdelijke afzettingen die zeer makkelijk te plaatsen zijn en naar hun mening voldoet het prima.

Op Ameland wordt al jarenlang een klein kweldertje op zuidwest Ameland (de Vogelpolle) wat direct aan de zeedijk grenst (de zeedijk wordt veel gebruikt door toeristen) afgeschermd door een slootje, soms met palen en draden en enkele SBB-verbodsborden. Dit systeem werkt heel goed. Er zit hier onder andere een grote kokmeeuwenkolonie (circa 5000 paar), diverse paren bontbekplevier, ook wel strandplevier, in een enkel jaar grote sterns en dwergsterns, circa 100 paar visdief en enkele noordse sterns. Dit is een succesvol

voorbeeld van afsluiting van een gebied waar anders veel mensen zouden lopen. Op Schiermonnikoog is sinds enige jaren het oostelijk deel van het Noordzeestrand afgesloten in het broedseizoen. Afsluiting wordt gerealiseerd door Natuurmonumenten (eigenaar en beheerder). Dit is een groot stuk strand, maar er broedt hooguit een enkel paartje strandplevier en wat scholeksters. Gebied lijkt optimaal voor dwergsterns, maar ze broeden er niet...

Texel

De beste voorbeelden van strandreservaten in het Waddengebied en Nederland zijn te vinden op het eiland Texel. Een groep enthousiaste vogelaars van de plaatselijke vogelwerkgroep is eind 80-er jaren begonnen met het beschermen van dwergsterns. De eerste jaren bestond dit uit het posten bij een kolonie op de Hors bij paal 6 tijdens de catamaranronde rond Texel. Er rijden dan zoveel auto's en motoren rond dat het wel mis moest gaan. Daarna zij ze begonnen met het plaatsen van enkele grote palen links en rechts van de kolonie, zodat de oefenende mariniers konden zien waar de kolonie zat als ze met bootjes uit zee kwamen. Er werden via SBB ook wel afspraken gemaakt met de kazerne. Na enkele incidenten hebben ze in overleg met SBB besloten om het op de huidige wijze te gaan afzetten. Voor de huidige afzettingen wordt gebruik gemaakt van palen van 1,80 meter hoog. Deze worden beschikbaar gesteld door SSB en Natuurmonumenten. Om de een of twee palen zit een bordje van Vogelbescherming met de bekende stern. Tussen de palen spannen ze rood nylon touw van 6 of 8 mm dik. Dit functioneert goed. Het inlopen door mensen is een stuk minder geworden dan in de periode toen nog uitsluitend palen werden gebruikt. Deze wijze van afzetten wordt nu 5 jaar zo uitgevoerd. Op de Hors gaan tussen de dwergsterns altijd bontbekplevieren zitten, vaak 3 tot 4 paartjes. Meestal ook 1 of 2 scholeksters en incidenteel een strandplevier.

Bij het Strandje van Cocksdorp zaten al jaren zo'n 10 tot 15 paar dwergsterns samen met enkele noordse sterns. Door toenemende recreatiedruk en Texelaars die daar hun hondje moesten uitlaten was dit teruggelopen tot minder dan 5 paar. Natuurmonumenten was aanvankelijk niet zo happig om op hun terrein bordjes te plaatsen, maar toen het Waterschap Texel (de eigendomsgrens loopt midden door de kolonie) geen problemen had, is Natuurmonumenten toch akkoord gegaan met het afzetten. Het jaar daarop zaten er meer dan 30 paartjes. Dit liep op tot ruim 40 paar. Iedereen was door dit succes meteen enthousiast. Door de gunstige ligging is dit ook de productiefste kolonie op Texel. Het broedresultaat is moeilijk vast te stellen, maar er zijn jaren geweest met meer dan 1 uitgevlogen jong per paar. Er zijn ook jaren met 10 jongen voor de hele kolonie. Vooral de laatste 2 jaar hebben hoge waterstanden eind mei begin juni voor veel verlies gezorgd. Bij de NIOZ haven, dicht bij de veerhaven, is de laatste jaren een strandje ontstaan. Hierop hebben de laatste 2 jaar ook dwergsterns gebroed. Omdat de plaatselijke jeugd hier met crossbrommertjes rondreden, is met toestemming van de eigenaar (Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen) de beproefde afzetting geplaatst. Boven verwachting werd dit ook keurig gerespecteerd. De bordjes van Vogelbescherming hebben blijkbaar een goede uitwerking. Alleen hoog water gooide ook hier roet in het eten.

De andere kolonies liggen in reservaten en behoeven daarom geen extra bescherming. Alleen dringt de vogelwerkgroep er bij SBB steeds weer op aan om de bordjes aan de noordzijde van de Sluffer verder van de kolonie te plaatsen.

Een hele positieve ontwikkeling is dat de gemeente Texel samen met de andere Waddengemeenten hebben afgesproken extra aandacht te geven aan de kustbroedvogels. Texel zou hier een voortrekkersrol in kunnen (of moeten) vervullen. De gemeente heeft bij de vogelwerkgroep al geïnformeerd welke locaties hiervoor het meest kansrijk zouden zijn. Positieve vooruitzichten dus.

Voor meer informatie en de resultaten van de maatregelen op Texel in 2000 en 2001 wordt verwezen naar de bijlage (cf. p. 11).

Samenvatting en conclusies

Kustbroedvogels staan in Nederland onder forse druk. Met uitzondering van de meeuwensoorten, staan ze allemaal op de Rode Lijst. Een hele belangrijke oorzaak hiervan is gebrek aan broedbiotoop. Dit is door verschillende oorzaken verdwenen of voor kustbroedvogels ongeschikt geworden. De belangrijkste oorzaken zijn afname van dynamiek door onder andere het afsluiten van zeearmen, vernietiging ten behoeve van industrie- en havenuitbreiding en intensieve recreatie. Wat rest voor de kustbroedvogels zijn bijvoorbeeld vogeleilanden en broedgebieden binnendijs, zoals inlagen en karrevelden. Dit lijkt echter niet voldoende om kustbroedvogelpopulaties duurzaam te behouden. Extra maatregelen zijn nodig, hetgeen ook door overheden wordt erkend. Er worden talloze min of meer kunstmatige broedgelegenheden gecreëerd voor kustbroedvogels, zoals het aanleggen van eilandjes in inlagen. Door velen, waaronder ook VBN, worden dergelijke kunstgrepen geaccepteerd en soms ook gestimuleerd, zolang er onvoldoende rustige en geschikte natuurlijke broedgebieden zijn. Voor sommige kustbroedvogels zijn dergelijke maatregelen erg succesvol. Vissdieven maken op grote schaal gebruik van kunstmatige eilandjes en kluten broeden veelal in natte inlagen en karrevelden. Voor sommige soorten, zoals dwergsterns en plevieren, werken dergelijke maatregelen minder goed. Zij broeden het liefst in natuurlijke broedbiotopen die ze zelf uitkiezen. Voor die soorten is het van groot belang dat er strandreservaten zijn. Zonder dergelijke reservaten zouden die gebieden in verreweg de meeste gevallen door mensen worden verstoord en zou het broedsucces nihil zijn.

De resultaten met strandreservaten in Nederland zijn erg wisselend. Dat begint al met de realisatie ervan. Soms verloopt dit heel stroef of komt het helemaal niet van de grond, terwijl het in andere gevallen snel is geregeld. Ook de wijze van het strandreservaat markeren loopt sterk uiteen. Op Texel volstaat een markering van borden en een lage rij palen met een nylondraad, terwijl een soortgelijke afzetting in Zeeland niet voldoende bleek om de mensen uit het gebied te houden. Daar is een prikkeldraad raster voor nodig gebleken.

Voorlichting aan de plaatselijke bevolking en de recreanten is van groot belang om een strandreservaat succesvol te laten zijn. Dit kan middels artikelen in de krant, via speciale folders of infopanelen ter plaatse. Zonder voorlichting ontstaat er namelijk al snel onbegrip over het feit dat mensen een bepaald deel van het strand niet mogen betreden.

De resultaten zijn heel wisselend. Het strandreservaat op de Banjaard is qua broedsucces matig tot slecht, terwijl er op Texel op meerdere plaatsen hele goede broedresultaten zijn behaald. In het Deltagebied lijkt predatie door ratten, meeuwen en kraaiachtigen ook een belangrijke factor in het mislukken van legsels, terwijl daar in het Waddengebied veel minder sprake van lijkt te zijn.

Toch hebben alle strandreservaten bestaansrecht en samen leveren ze een belangrijke bijdrage aan de instandhouding van bijvoorbeeld de populatie dwergstern en bontbekplevier. Succesvolle strandreservaten dienen daarom zeker in stand te worden gehouden. Behalve de belangrijke functie als broedgebied, hebben ze tevens een voorbeeldfunctie richting andere potentiële broedgebieden voor kustbroedvogels die nu nog niet zijn beschermd. Het maatschappelijk draagvlak wordt groter, omdat de resultaten zichtbaar zijn. Dit maakt het voor bestuurders en natuurbeschermingsorganisaties ook eenvoudiger om het besluit te nemen zelfs een drukbezocht strand tot strandreservaat te benoemen. De strandreservaten van nu vormen een essentiële stap in de richting van duurzame kustbroedvogelpopulaties in de toekomst!

Bijlage: de resultaten op Texel in 2000 en 2001 uitgelicht

door Giel Witte, de "strandreservatendeskundige" van Texel

Aangelokt door het fraaie voorjaarsweer waren de dwergsterns in 2000 alweer vroeg op Texel teruggekeerd. Zelfs op de Hors waren eind april alweer dwergsterns gezien. Dit is doorgaans 10-15 dagen later. De aantallen leken eerst erg veelbelovend. Alleen in de Slufter bleef het met 7 paartjes eerst wat aan de magere kant. Begin mei is bij het strandje van Cocksdorp de broedplaats weer op de beproefde wijze afgezet, dat wil zeggen met palen en bordjes waartussen touw was gespannen. Er zaten toen zo'n 20 paartjes dwergstern en 20 paartjes noordse sterns. Op de Hors bij paal 5 ongeveer 22 paar en bij paal 8 ongeveer 10 paar. Bij paal 5 is de kolonie ook weer beschermd, maar bij paal 8 wilden de vogels zich niet zo snel settelen. Veel overvliegende mantel- en zilvermeeuwen zorgden voor veel onrust en verstoring. Hier is geen afzetting geplaatst. Alles leek goed te gaan, zoals goede afspraken met Defensie en dergelijke, totdat een voorjaarsstorm lelijk roet in het eten gooide. Eind mei kwam de waterstand zo hoog dat op de Hors alles weggespoeld was en in andere buitendijkse broedkolonies heel veel schade aan legsels is ontstaan. In totaal was ongeveer de helft weggespoeld. Op de Hors is niets meer teruggekomen, maar op het strandje in de Mokbaai nabij de Joost Dourlein kazerne zijn 5 paartjes tot broeden gekomen. Een nieuwe broedlocatie is het strandje nabij de NIOZ-haven. Hier zijn 7 paartjes geteld. Twee paar zijn met jongen gezien. In het Ottersaat nabij Oudeschild hebben 6 paar gebroed. Ook hier slechts 2 paar met jongen. Op het strandje Cocksdorp zijn de verstoorde legsels toch nog goed terechtgekomen. Het was dit jaar met 40 paartjes de grootste kolonie dwergsterns. Bovendien profiteerde ca. 20 paar noordse stern, 5 paar bontbekplevier, enkele scholeksters en 1 strandplevier van de beschermende maatregelen. De afzetting is wat langer blijven staan om dit alles tot een goed resultaat te brengen. In de Slufter hebben na een aarzelende start nog aardig wat sterns gebroed. In totaal hebben hier 34 paar gebroed met een goed broedresultaat.

Samengevat kunnen we zeggen dat na een slechte start, met de storm van eind mei, het broedresultaat nog niet zo slecht is geweest. De beschermende maatregelen hebben hier een belangrijke rol in gespeeld. Totaal hebben we ongeveer 124 broedpogingen van dwergsterns geteld. Hiervan hebben 83 paar hun legsel kunnen uitbroeden. Bij die 124 paar zitten ongetwijfeld dubbeltellingen van tweede broedpogingen. Hoeveel er vliegvlug geworden zijn is moeilijk of niet te zeggen omdat de locaties erg moeilijk te bereiken zijn en ver uit elkaar liggen.

Het jaar 2001 gaat voor Texel niet de geschiedenis in als een goed dwergsternjaar. De aantallen broedparen waren aanzienlijk lager dan de voorgaande jaren. Bovendien gooide een voorjaarsstormpje begin juni voor veel broedpaartjes roet in het eten. Veel legsels liggen op kwetsbare plekken en zijn dan ook weggespoeld. Door de zware regen en het koude winderige weer hadden zelfs de dwergsterns die binnendijs broeden het erg moeilijk. Mogelijk was het voedsel in de Waddenzee onder deze slechte omstandigheden slecht te bereiken. In de beginperiode leek het nog niet zo slecht. Alleen op de Hors hebben helemaal geen sterns gebroed. Uiterlijk leken de omstandigheden gelijk aan

voorgaande jaren, maar daar dachten de sterns blijkbaar anders over. Op het schelpenstrandje in de Mokbaai werden wel dwergsterns aangetroffen. Op 13 juni werden 13 paar geteld die het terrein moesten delen met ca. 25 paar visdiefjes, 1 paar noordse stern en een aantal kok- en stormmeeuwen. Van het schelpenstrandje, waar altijd gebroed werd was weinig meer over, zodat er nu meer tegen de helmvegetatie aan gebroed moest worden. Om inloop van buitenaf te voorkomen heeft Staatsbosbeheer bordjes geplaatst. Het strandje nabij de NIOZ haven was vorig jaar kennelijk goed bevallen. Hier gingen dit jaar 20 paartjes nestelen samen met 3 paar bontbekjes en 2 paar visdiefjes. Er zijn nog hogere aantallen geteld (25 paar), maar het is niet helemaal duidelijk of deze ook allemaal gebroed hebben. Een stukje van 150 meter tussen een vaste heining en de waterlijn is afgezet met bordjes en touw. Hier werd in het verleden nogal eens met motoren gecroost. Een boer die tegenover het terreintje een bedrijf heeft was bang dat het terrein een beschermd reservaat gaat worden. Dit zou volgens hem gevolgen kunnen hebben voor zijn bedrijfsvoering. Het heeft heel wat overredingskracht gekost om hem ervan te weerhouden om de legsels te vernielen. Het hoge water begin juni heeft ook hier een hoge tol geëist. Er zijn hier wel een aantal jongen uitgevlogen (ca. 10). In het Ottersaat nabij Oudeschild werden al op 14 april dwergsterns gezien. Eind mei werden 7 paartjes geteld. Na de storm zijn er 3 paar vertrokken. Minstens 4 jongen zijn hier uitgevlogen. In de Zandkes, nabij Dijkmanshuizen, werden 2 paartjes aangetroffen. Hier waren in de voorgaande herfst schelpen uitgestrooid. Dit had dus gelijk succes. Broedresultaat is echter niet vastgesteld. Op het strandje van Cocksdoorp was het aantal niet zo hoog als in voorgaande jaren. De landtong wordt ieder jaar wat lager en korter. Het aansluitende deel begint steeds meer te verruigen met helm. Het open karakter van dit gebied begint dus wat te veranderen. Het terrein is weer op de gebruikelijke wijze afgezet. Dit heeft weer goed gefunctioneerd. Natuurmonumenten heeft hier 18 paartjes aangetroffen. Ook hier veel verliezen door slecht weer en dus weinig uitgevlogen jongen. De bontbekplevieren, scholeksters en ook de strandplevier profiteerden weer mee van de beschermende maatregelen. In de Slufter hebben tijdelijk 22 paar dwergsterns gezeten, maar door Staatsbosbeheer zijn slechts 6 paar broedend gezien. Ook hier begint de omgeving wat te verruigen met helm. Hier beginnen zilvermeeuwen in te broeden. Dit kan ten koste gaan van de populatie dwergsterns, omdat aan de andere kant de reservaatbordjes tegen de kolonie aan staan. Wandelaars verstoren hier ook. Een zware winterstorm zou misschien op een aantal locaties voor een oplossing kunnen zorgen. De helmpollen worden dan weer eens afgevlakt. Na de storm hebben 2-3 paartjes nog een broedpoging gedaan in het vrije deel langs de geul. Hier is geen resultaat van bekend.

Al met al hebben ca. 69 paar dwergstern op Texel gebroed. Dit is aanzienlijk minder dan vorige jaren. Toen zat het aantal rond de 100 paar. Het broedresultaat was ook niet erg goed. Toch zijn er ook nog positieve ontwikkelingen:

1. De beschermingsmaatregelen krijgen op Texel een breed draagvlak. Er kunnen steeds gemakkelijker beschermende maatregelen worden genomen.

2. Op de Vliehors op Vlieland zijn ca. 25 legsels van dwergsterns gevonden (mededeling SBB). Mogelijk zijn dit verstoorde vogels van Texel. De populatie op Richel heeft zich kunnen handhaven.
3. Het aantal broedlocaties op Texel en Vlieland begint zich uit te breiden, waardoor het risico van het mislukken van het hele broedresultaat vermindert. Zo kan deze soort zich in de westelijke Waddenzee hopelijk in stand houden.